

SUOMEA SUKULAISILLE

Maticsák Sándor & Anna Tarvainen *Finn nyelv.* Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó 2002. 200 s. ISBN 963-472-620-8.

Debrecenin yliopiston suomalais-ugrilaisen kielitieteen laitos on tuottanut unkariksi uuden suomen oppikirjan yliopisto-opiskelijoiden tarpeisiin. Tekijöinä ovat laitoksen entinen suomen lehtori Anna Tarvainen ja dosentti Sándor Maticsák. Kirjassa käydään läpi suomen kielen rakenteita vertaillen niitä samalla unkarin kieleen. Mukana on myös maantuntemus, joka keskittyy nyky-yhteiskunnan kuvaamiseen. Kirjan tekstit ja dialogit ovat lyhyitä. Kirjan lopusta löytyvät sanalista ja laajat bibliografiat.

Suomea opetetaan unkarilaisissa yliopistoissa varsin laajasti. Debrecenissä ja Budapestissä on kattavimmat Suomen kielen ja kulttuurin ohjelmat. Lisäksi suomen kielen lehtoraatteja on Szegedissä ja Pécsissä. Myös Péter Pázmány'n katolisessa yliopistossa Piliscsabassa ja Szombathelyn opettajankoulutuslaitoksessa on mahdollista opiskella suomea. Varsinaisten fennougristiopiskelijoiden lisäksi suomeen tutustuvat unkarin kielen opiskelijat, joille on pakollisena sukukielen rakenteita läpikäyvä kurssi. Suomen kielen oppimisen tavoitteet liittyvät suomalais-ugrilaisen kielitieteen viljelyyn: keskeistä on kielisukulaisuus ja suomen kielen erityispiirteet muihin suomalais-ugrilaisiin kieliin, erityisesti unkarin verrattuna. Kursseilla käytetyt uusimmat unkarinkieliset oppimateriaalit on valmistettu 1980-luvulla, ja ne ovat suurilta osin vanhentuneet. Uutta oppikirjaa on jo jonkin aikaa odoteltu.

Teoksen johdannossa kerrotaan, että »kirja on tarkoitettu ensisijaisesti yliopisto-opiskelijoille ja siksi se keskittyy tämän sukulaiskielen rakenteen esittelyyn». Kirja käykin perinteisen kieliopin läpi varsin

perusteellisesti, joten teosta voidaan osittain pitää tiivistettynä suomen kielen kielioppina unkarilaisille. Kieliopin käsittelyjärjestys on sellainen, että vuorotellen tulee annos nominin- ja verbintaivutusta ja vuorotellen muita asioita. Esimerkiksi sijamuodoista ensimmäiseksi esitellään inessiivi (1. kappale), josta edetään genetiiviin, elatiiviin, illatiiviin ja partitiiviin sekä akkusatiiviin (2. kappale). Lopuksi käsitellään essiivi, translatiivi (3. kappale) sekä adessiivi, ablatiivi ja allatiivi (4. kappale). Kirjan tyypillisin tapa esittää kielioppi-ilmiöitä ovat luettelot ja ranskalaiset viivat. Esimerkiksi yksikön partitiiville tarjotaan 15 kohdan luettelo periaatteista, joilla kyseinen pääte liitetään sanan vartaloon, sekä 13 kohdan lista tehtävistä. Yleisiä malleja ja yhteenvedoja annetaan vain alussa, jossa luetellaan kaikki sijamuodot ja verbintaivutukset. Muuten laajoja kaavioita tai selitysmalleja — jotka osoittavat muotojen suhteita toisiinsa — tarjotaan vain harvoin, esimerkiksi vertailtaessa paikallissijoja unkarin.

Kontrastiivinen tarkastelutapa tuo monenlaista tietoa eroista ja yhtäläisyyksistä, joihin sukukielen tutkija tai oppija törmää. Esimerkiksi verbintaivutuksessa peruseroihin kuuluu, että unkarista puuttuvat passiivi, perfekti sekä pluskvamperfekti, suomes-
ta taas verbin määräinen taivutusparadigma sekä futuuri. Kiintoisia ovat myös suomen ja unkarin sijamuotojen käyttöerot: esimerkiksi verbien *jäädä*, *jättää*, *unohtaa*, *ostaa* ja *löytää* rektio on unkarissa olosija, suomessa tulo- ja erosija. Kielen rakenteita kommentoidaan toisinaan myös hauskaasti. Unkarilaista opiskelijaa orientoidaan partitiivin pariin esimerkiksi seuraavasti (s. 37):

»Partitiivi on 'suomalaisin' sijapäätte, sen ymmärtämiseen tulee omaksua joskus omaperäiseltä, monimutkaiselta ja oudoltakin tuntuva ajattelutapa, jonka perustana on osan ja kokonaisuuden suhde sekä jatkuvuuden ja tuloksen tulkinta.» Unkarilaisille vaikeimmin opetettavana partitiivin funktiona pidetään subjektia (esim. *kupissa on kahvia*). Hämmäntävää voi olla myös, että joillakin sijamuodoilla on suomessa ja unkarissa samat latinankieliset nimet (ablatiivi, adessiivi ja allatiivi), mutta eri perusfunktiot.

Kirjassa keskitytään normitettuun kirjasuomeen. Kieliopin osalta tämä tarkoittaa, että esitellään myös harvoin käytettävät muodot kuten imperatiivin monikkomuodot ja potentiaali. Sen sijaan puheeseen liittyviä ilmiötä, kuten partikkeleita, esitellään säästellen. Toisinaan kuitenkin huomauteetaan puhe-suomessa leviävistä piirteistä, esimerkiksi omistusliitteen kadosta (*mun auto*).

Kieliopin esittelystä pitäydytään perinteisissä malleissa, ja esitys painottuu vahvasti morfologiaan. Puhtaasti morfologisen kuvauksen ohella olisi voinut käsitellä enemmän taivutusmuotojen merkityksiä ja niiden käyttöä isompien kokonaisuuksien rakentamisessa, esimerkiksi esittelemällä suomen kielen peruslausetyypit (vrt. *Kieli ja sen kieliopit* s. 228–229, myös 158–159). Toisaalta mukaan olisi voinut ottaa joitakin muita viimeaikaiseen tutkimukseen perustuvia rinnakkaisia esitystapoja, esimerkiksi kognitiivisen erottelun partitiivin ja nominatiivin olemuksesta (*Kieli ja sen kieliopit* s. 209–212) tai konseptuaalisen semantiikan kuvauksen suomen paikallissijajärjestelmästä (Lauranto 1997). Näistä näkökulmista voisi saada virikkeitä myös uusiin kontrastiivisiin huomioihin.

Tekstit ja dialogit ovat hyvin lyhyitä. Eritoten dialogeja vaivaa teennäisyys, esimerkiksi (s. 6): – *Hyvää päivää! Oletteko tohtori Virtanen?* – *Olen.* – *Oletteko te suo-*

malainen? – *Kyllä, olen suomalainen.* Titeleiden käyttö Suomessa on varsin harvinaista; toisaalta *kyllä*-sanalla tässä tavanomaisempi on *joo* tai verbin toisto. Yleensäkin dialogit vaikuttavat varsin paperisilta, ja niitä on mahdotonta kuvitella suomalaisten suuhun. Selvin normitetun kirjakielen piirre dialogeissa on, että niissä harvoin käytetään yksikön ensimmäisen tai toisen persoonan pronomineja (ks. *Kieli ja sen kieliopit* s. 83). Vuoropuhelut on rakennettu demonstroimaan käsiteltävää kielioppia. Olisi kuitenkin toivottavaa, ettei pyrkimyksestä luonnollisiin dialogeihin täysin luovuttaisi.

Tekstit liittyvät toisaalta maantuntemukseen (sää Suomessa, juhlat jne.), toisaalta opiskelijoille tyypillisiin tekstilajeihin (omaelämäkerta, oman perheen kuvaaminen jne.). Tekstit on kirjoitettu yksinkertaisesti, ja niistä saa hyvää mallia ensimmäisiin omiin teksteihin. Muutamia kummallisuksia teksteistäkin löytyy, esimerkiksi outo sanajärjestys tai muu kömmähdys: *He asuvat myös Suomessa, Turussa* (s. 25); *Eniten Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa asuu paljon ulkomaalaisia* (s. 91).

Oppikirjassa on myös ilahduttavan runsaasti tietoa Suomen nyky-yhteiskunnasta. Otsikon *Tudod-e...?* (Tiedätkö?) alla kerrotaan muun muassa Suomen maantieteestä, Suomessa puhuttavista kielistä, Suomen koulujärjestelmästä, suomalaisista perheistä, suomalaisten vapaa-ajan vietosta, Suomen poliittisesta järjestelmästä jne. Myös maantuntemuksen yhteydessä tehdään toisinaan vertailuja Unkariin; esimerkiksi pohjoismaita ja Unkaria koskeva talouslukujen vertailu (s. 96) on mielenkiintoinen. Vastavia vertailuja olisi voinut olla enemmänkin, sillä ne auttavat suhteuttamaan Suomea koskevaa faktatietoa Keski-Euroopan oloihin. Viimeisessä kappaleessa esitetään vielä lyhyet yhteenvedot Suomen historiasta, kirjallisuudesta, musiikista, kuvanveistos-

ta, arkkitehtuurista, taideteollisuudesta ja urheilusta.

Teoksen lopussa on sanalista ja bibliografiat. Suurin osa kirjan teksteissä ilmenevistä sanoista on sanalistassa. Nomineista on annettu nominatiivi, yksikön genetiivi ja partitiivi sekä monikon partitiivimuodot. Verbien taivutuksesta mukana on 1. infinitiivi, yksikön 1. persoonan indikatiivin preesens, 3. persoonan imperfekti, aktiivin 2. partisiippi sekä passiivin indikatiivin imperfekti. Nomineista olisi voinut antaa vielä vaikeammin johdettavia muotoja, kuten illatiivin (vrt. Nurmi 1999). Lisäksi olisi voinut pystyviivalla erottaa taivutusmuodoissa muuttumattomana pysyvän osan sanasta. Sanalistasta on jostain syystä karstiutunut dialogeissa esiintyviä pikkusanoja, kuten *joo* ja *no*. Taivutustaulukoissa annetaan tyypiesimerkkejä nominien, pronominien ja verbiin taivutuksesta.

Kirjan lopussa on valikoidut bibliografiat unkarinkielisestä Suomi-aiheisesta kirjallisuudesta, unkariksi käännetystä suomalaisesta kirjallisuudesta, suomen kielen oppikirjoista ja kontrastiivisesta suomi-unkari-kielentutkimuksesta. Nämä lisäävät teoksen käyttökelpoisuutta unkarilaisen fennistiikan ja fennougriistiikan opiskelijan käsikirjana.

Kirjan ulkoasu on eleettömän rauhallinen: kansikuvana on perinteinen suomalainen järvimaisema veneineen ja pilvineen. Kirjassa on muutenkin kohtalaisen paljon kuvia sekä muutama kartta ja kaavio. Sivujen perusasu on harmaan asiallinen. Esimerkiksi kuvallisen huumorin mukaanotto olisi voinut piristää kirjaa. Kirja on toimitettu hyvin, kirjoitus- ja taittovirheet ovat vähäisiä. Muutamia aina kuitenkin löytyy, esimerkiksi *kirjalisuuden* (s. 20). Taittovirhe taas on sivulla 92, jossa kahta vuoropuhelua ei ole mitenkään erotettu. Kuvateksti sivulla 130 puolestaan ilmoittaa Aleksis Kiven patsaan sijaitsevan Kansallismuseon

edessä (po. Kansallisteatteri).

Suomen kielen opetus ja tutkimus Unkarissa on vahvistunut uudella oppikirjalla. Debrecenin yliopisto on viime aikoina ollut erityisen ahkera julkaisija: Suomen historia unkarilaisille (Halmesvirta 2001 toim.) sekä Kuka kukin on Suomessa? (Maticsák 1999 toim.) ovat tehneet Suomea tutuksi unkarilaisille. Nyt tähän sarjaan liittynyt oppikirja suomen kielestä (ja paljosta muustakin) tulee kovasti kulumaan niin unkarin kielen opiskelijoiden kuin fennougriin ja suomen kielen opiskelijoidenkin käsissä. Teoksen laatijat ovat saaneet 200 sivulle mahtumaan paljon asiaa: kieliopin, maantuntemusta, tekstejä, sanaston, lukemistoja ja muutakin. Kirja on kirjoitettu unkarilaisesta näkökulmasta. Näin se tarjoaa myös äidinkieleltään suomalaisille uuden näkökulman, joka on tärkeä varsinkin niille, jotka opettavat suomea unkarilaisille. Pienistä puutteistaan huolimatta kirja täyttää hyvin paikkansa yliopistotason johdatuksena, käsikirjana ja kielioppina. ■

PETTERI LAIHONEN

Sähköposti: petlai@cc.jyu.fi

LÄHTEET

- HALMESVIRTA, ANSSI (toim.) 2001: *Finnország története*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Kieli ja sen kieliopit*. Helsinki: Painatuskeskus 1994.
- LAURANTO, YRJÖ 1997: *Ensi askeleita paikallissijojen käyttöön*. Kakkoskieli 2. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NURMI, TIMO 1999: *Suomen kielen sanakirja ulkomaalaisille*. Jyväskylä: Gummerus.
- MATICSÁK, SÁNDOR (toim.) 1999: *Ki kicsoda Finnországban?* Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.